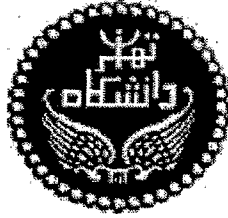

١-٧١٧٠

۸۷/۱۱/۷۰۴۶

۸۷/۱۲/۱۲

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

حق مشارکت سیاسی در اسناد بین المللی حقوق بشر با تاکید بر حق انتخاب شدن

پایان نامه برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق بشر

نگارنده:

سعید کیخا

استاد راهنما:

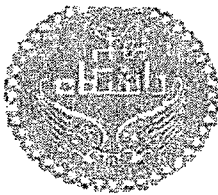
دکتر نسوین مصفا

استاد مشاور:

دکتر محمد جواد جاوید

شهریور ۱۳۸۷

۱۰۷۱۷۰

دانشکده حقوق و علوم سیاسی
گروه آموزشی حقوق عمومی
گواهی دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

هیات داوران پایان نامه کارشناسی ارشد: سعید کی خواه

گرایش:

در رشته : حقوق بشر

با عنوان : حق مشارکت سیاسی در اسناد بین المللی با تاکید بر حق انتخاب شدن (زنان و اقلیت ها)

را در تاریخ : ۱۳۸۷/۶/۲۷

به عدد	به حروف
۱۹۱۵	نوزده و پنجم

با نمره نهایی :

ارزیابی نمود .

عالی

با درجه

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبۀ دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد):	دکتر نسرین مصفا	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر محمدجواد جاوید	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد داور (با استاد مشاور دوم)	دکتر خیراله پروین	استادیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۴	استاد داور (خارجی)				
۵	نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی گروه آموزشی:	دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	

تذکر : این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

به پاس اندکی از زحمات و محبت های بی دریغشان

چکیده

امروزه مسئله حقوق بشر، یک مسئله عام و فراگیر شده است. حقوق بشر آن حقوقی است که هر انسانی از آن جهت که انسان است و نه به دلیل ویژگی یا موقعیتی خاص از آن برخوردار است. این حقوق عرصه‌های گوناگون و شاید بتوان گفت که تمامی زندگی انسانی را در برمی‌گیرند. حق مشارکت سیاسی در زمره بنیادی‌ترین و مهم‌ترین موضوعات حقوق بشری می‌باشد. اسناد بین‌المللی حقوق بشری جنبه‌های گوناگون این حق را شامل: حق مشارکت در حکومت و اداره عمومی، حق داشتن حکومت دموکراتیک، حق رأی دادن، انتخاب کردن و انتخاب شدن، حق دسترسی مساوی به خدمات عمومی و... را مورد حمایت قرار داده‌اند. هدف اساسی و کانون اصلی این پژوهش بررسی شیوه نگرش اسناد بین‌المللی حقوق بشر به حق مشارکت سیاسی گروه‌های اقلیت و زنان در سطح نخبه، یعنی انتخاب شدن و بدست آوردن مناصب سیاسی و عمومی در سطوح اجرایی، پارلمانی و قضایی کشور متبوع خود می‌باشد. بررسی و تحلیل اسناد حقوق بشری (جهانی، منطقه‌ای و موضوعی) به خوبی نشان می‌دهد که این اسناد حمایت‌های لازم را در زمینه حق مشارکت سیاسی همه گروه‌ها، علی‌الخصوص مشارکت سیاسی زنان و اقلیت‌ها را در سطوح نخبه (انتخاب شدن) فراهم آورده است و مفاد بسیاری در این اسناد وجود دارد که بر حق انتخاب شدن همه افراد فارغ از هر گونه تبعیض جنسی، مذهبی و نژادی تأکید می‌کند. متأسفانه علیرغم پذیرش کلی اصل مشارکت عمومی و حق مشارکت سیاسی در سطوح نخبه در اسناد بین‌المللی، هر چند که قرائن خوبی از حیث شکل‌گیری مجموعه‌ای از این زمینه‌ها، مبانی حقوقی و حرکت به سوی استقرار حق مشارکت عمومی در حقوق بین‌الملل بشر شکل گرفته است، بررسی‌ها و گزارش‌ها نشان می‌دهد که در عرصه عمل در بسیاری از کشورها این توصیه‌ها جامه عمل به خود نپوشیده و زنان و گروه‌های اقلیت از دسترسی به مناصب سیاسی و عمومی و شرکت در تصمیم‌گیری در امور کشور متبوع خود به طور برابر با دیگران بازمانده‌اند. قسمتی از این مسئله اگرچه ریشه در عدم تعیین درست حدود و ثغور این حق، نامشخص بودن آثار عدم رعایت و ضمانت اجراهای بین‌المللی آن دارد، اما قسمت اعظم آن ریشه در مسائل فرهنگی، تاریخی، اجتماعی و نهایتاً عدم توسعه‌یافتگی این جوامع دارد.

سپاسگزاری

شکر و سپاس بزرگ ایزد توانا را که بی لطف و عنایت او قلمی بر کاغذی نمی رود، جوهری بر برگی نمی نشیند و کاری به سرانجام نمی رسد. این رساله، اگر ارزشی در خور یک تلاش پژوهشی داشته باشد، مرهون زحمات و راهنمایی های عزیزان بسیاری است که بدون آنها هرگز این مهم میسر نمی شد. شمار آنان که به گونه ای سهمی در این اثر داشته اند، آنقدر زیاد است که ذکر نامشان در این مختصر نمی گنجد. اما وظیفه خود می دانم که به بهانه اتمام تحصیلات رسمی خود در محضر این بزرگان در دانشگاه تهران، به ویژه نام اساتید گرانقدری که در مدت تحصیلات خود مدیون آنها هستم، ذکر نموده و سپاسگزاری کنم.

قبل از همه از زحمات و راهنمایی های بی دریغ سرکار خانم دکتر نسرين مصفا که با حوصله بسیار تمام مراحل این پژوهش را راهنمایی کردند، مزاحمت های گاه و بی گاه بنده را تحمل نموده و سخاوتمندانه یاری نمودند، تشکر و قدردانی می نمایم. از جناب آقای دکتر محمد جواد جاوید نیز که بر من منت نهاده و زحمت مشاوره پایان نامه را تقبل نموده و توصیه های ارزنده ای ارائه کردند و همچنین از جناب آقای دکتر پروین که علی رغم مشغله فراوان زحمت داوری این رساله را بر عهده گرفتند، صمیمانه سپاسگزاری می نمایم.

قدردان زحمات همه اساتید محترم گروه حقوق عمومی دانشکده حقوق به ویژه جناب آقای دکتر جمشید ممتاز، دکتر عبدالله رمضان زاده، دکتر سادات اخوی، دکتر رنجبریان که طی این سالها در محضرشان حکمت آموختم، نیز می باشم. از زحمات دست اندر کاران محترم گروه، به ویژه مدیریت محترم جناب آقای دکتر کدخدایی و منشی محترم سرکار خانم کاشف که همواره با رویی گشاده پیگیر کار بنده و تمامی دانشجویان بودند، سپاسگزارم.

فرصتی است تا از دوستان عزیزم جناب آقای محمد قیصری و رامین رحمانی که سخاوتمندانه در همه زمینه ها از هیچ کمک و مساعدتی دریغ نوزیدند، به طور ویژه تشکر و قدر دانی نمایم و آرزوی توفیق و پیروزی برای آنان در تمامی مراحل زندگی شان دارم.

از مسئولان کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد و کتابخانه دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران و کتابخانه مرکزی و کتابخانه دانشکده حقوق دانشگاه بهشتی که از هیچ گونه کمک و همراهی دریغ نوزیدند، کمال تشکر و قدر دانی را دارم.

به گونه ای متفاوت از کمک و حمایت بی دریغ پدر، مادر، خواهر و برادرانم که در تمامی مراحل زندگی پشتیبانم بودند، تشکر و قدر دانی می نمایم.

فهرست مطالب

۱ مقدمه

بخش اول: کلیات، مفاهیم و مبانی نظری

فصل اول: حقوق بشر

۸ مبحث اول - حق

۹ الف - تعریف حق

۱۰ ب - مفهوم حق

۱۱ ج - انواع حق

۱۳ مبحث دوم - حقوق بشر چیست؟

۱۴ مبحث سوم - تاریخچه حقوق بشر

۱۴ الف - از ابتدا تا اعلامیه حقوق بشر

۱۸ ب - از اعلامیه حقوق بشر به بعد

۲۱ مبحث چهارم - نسل‌های سه‌گانه حقوق بشر

فصل دوم: مشارکت سیاسی

۲۶ مبحث اول - تاریخچه مشارکت سیاسی

۳۰ مبحث دوم - مفهوم مشارکت سیاسی

۳۲ مبحث سوم - تعریف مشارکت سیاسی

۳۵ مبحث چهارم - حق مشارکت سیاسی

۳۸ مبحث پنجم - انواع مشارکت سیاسی

۴۰ مبحث ششم - دایره شمول حق مشارکت سیاسی

بخش دوم: حق مشارکت سیاسی زنان در اسناد حقوق بشر

۴۲ مقدمه

۴۳ تاریخچه حق مشارکت سیاسی زنان

فصل اول: اسناد جهانی حقوق بشر

۴۷ مبحث اول - منشور سازمان ملل متحد

- ۴۷ الف - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب منشور ملل متحد
- ۴۸ ب- منشور ملل متحد و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۵۳ ج- ساز و کار نظارتی سازمان ملل
- ۵۵ مبحث دوم - اعلامیه جهانی حقوق بشر
- ۵۵ الف - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب اعلامیه
- ۵۶ ب - اعلامیه جهانی حقوق بشر و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۵۹ ج - ساز و کار نظارتی اعلامیه جهانی حقوق بشر
- ۶۰ مبحث سوم - میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی
- ۶۰ الف - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون
- ۶۱ ب - میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۶۶ ج- ساز و کار نظارتی میثاق
- ۶۹ د- حق شرط
- ۷۰ مبحث چهارم - میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی
- ۷۰ الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب میثاق
- ۷۰ ب- میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۷۱ ج- ساز و کار نظارتی میثاق
- ۷۱ د- حق شرط
- ۷۲ مبحث پنجم - اعلامیه کنفرانس جهانی حقوق بشر تهران
- ۷۲ الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب اعلامیه
- ۷۲ ب - اعلامیه جهانی حقوق بشر تهران و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۷۳ مبحث ششم - اعلامیه کنفرانس جهانی حقوق بشر وین
- ۷۳ الف - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب اعلامیه
- ۷۴ ب - اعلامیه کنفرانس جهانی حقوق بشر وین و حق مشارکت سیاسی زنان
- ۷۶ مبحث هفتم - اعلامیه کنفرانس توسعه جهانی کپنهاگ
- ۷۶ الف) معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب آن
- ۷۷ ب) اعلامیه کنفرانس کپنهاگ و حق مشارکت سیاسی زنان

فصل دوم: اسناد منطقه‌ای حقوق بشر

- ۸۰ مبحث اول - کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی
- ۸۰ الف - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون

- ب- کنوانسیون اروپایی و حق مشارکت سیاسی زنان ۸۲
- ج- ساز و کار اروپایی حمایت از حقوق بشر ۸۶
- د- حق شرط ۸۹
- مبحث دوم- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ۸۹
- الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون ۸۹
- ب- کنوانسیون آمریکایی و حق مشارکت سیاسی زنان ۹۱
- ج- ساز و کار آمریکایی حقوق بشر ۹۲
- د- حق شرط ۹۳
- مبحث سوم- منشور افریقایی حقوق بشر و مردم ۹۴
- الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون ۹۴
- ب- منشور افریقایی حقوق بشر و مردم و حق مشارکت سیاسی زنان ۹۵
- ج- ساز و کار افریقایی حمایت از حقوق بشر ۹۶
- د- حق شرط ۹۷
- مبحث چهارم- اسناد اسلامی حقوق بشر ۹۸
- الف- اعلامیه اسلامی جهانی شورای اسلامی اروپا ۹۸
- ب- اعلامیه حقوق بشر شورای اسلامی اروپا ۹۸
- ج- اعلامیه اجلاس کویت ۹۹
- د- اعلامیه اسلامی حقوق بشر قاهره ۹۹

فصل سوم : اسناد موضوعی حقوق بشر

- مبحث اول- کنوانسیون حقوق سیاسی زنان ۱۰۳
- الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون ۱۰۳
- ب- کنوانسیون حقوق سیاسی زنان و حق مشارکت سیاسی زنان ۱۰۴
- ج- حق شرط و خروج از کنوانسیون ۱۰۵
- مبحث دوم- کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان ۱۰۶
- الف- معرفی اجمالی کنوانسیون و تاریخچه تصویب آن ۱۰۶
- ب- کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان و حق مشارکت سیاسی زنان ۱۰۷
- ج- ساز و کار اجرایی کنوانسیون ۱۱۷
- د- حق شرط ۱۱۸
- مبحث سوم- مقاله نامه شماره ۱۱۱ مربوط به تبعیض در امور مربوط به استخدام و اشتغال ۱۲۲

۱۲۲	الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب مقاوله نامه
۱۲۲	ب- مقاوله نامه ۱۱۱ و حق مشارکت سیاسی زنان
۱۲۳	مبحث چهارم- اعلامیه حذف خشونت علیه زنان
۱۲۳	الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب اعلامیه
۱۲۳	ب- اعلامیه حذف خشونت علیه زنان و حق مشارکت سیاسی زنان
۱۲۴	مبحث پنجم- کنفرانس نایروبی
۱۲۵	مبحث ششم- کنفرانس قاهره
۱۲۶	مبحث هفتم- سند کنفرانس جا کارتا
۱۲۷	مبحث هشتم- اعلامیه کنفرانس جهانی زن، پکن
۱۳۱	مبحث نهم- اجلاس ویژه‌ی مجمع عمومی سازمان ملل (پکن + ۵)
۱۳۴	نتیجه‌گیری بخش زنان

فصل چهارم- مشارکت سیاسی زنان در ایران

۱۳۸	مبحث اول- قانون اساسی و حق مشارکت سیاسی زنان در ایران
۱۴۰	مبحث دوم- قوه مقننه
۱۴۲	مبحث سوم- قوه مجریه یا دولت
۱۴۶	مبحث چهارم- قوه قضاییه
۱۴۹	نتیجه‌گیری

بخش سوم: حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در اسناد حقوق بشر

۱۵۱	مقدمه
-----	-------

فصل اول: شناسایی اقلیت‌ها در حقوق بشر بین الملل

۱۵۳	مبحث اول- تاریخچه حقوق اقلیت‌ها
۱۵۸	مبحث دوم- تعریف و شناسایی اقلیت در قلمرو حقوق بین‌الملل
۱۶۱	مبحث سوم- تمایز اقلیت‌ها از سایر گروه‌ها
۱۶۱	۱- اتباع بیگانه
۱۶۲	۲- ملت
۱۶۳	مبحث چهارم- گروه‌های مربوط به اقلیت

- ۱- گروه‌های نژادی ۱۶۳
- ۲- گروه‌های مذهبی ۱۶۴
- ۳- گروه‌های زبانی ۱۶۵
- ۴- گروه‌های ملی ۱۶۵
- ۵- گروه‌های بومی ۱۶۶

فصل دوم: اسناد جهانی حقوق بشر

- مبحث اول- منشور سازمان ملل متحد ۱۶۹
- الف- منشور سازمان ملل متحد و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها ۱۶۹
- ب- مکانیزم نظارتی سازمان ملل ۱۷۱
- مبحث دوم- اعلامیه جهانی حقوق بشر ۱۷۲
- مبحث سوم- میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی ۱۷۵
- مبحث چهارم- میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۸۰
- مبحث پنجم- اعلامیه حقوق بشر تهران ۱۸۱
- مبحث ششم- اعلامیه کنفرانس جهانی حقوق بشر وین ۱۸۲
- مبحث هفتم- اعلامیه کنفرانس توسعه جهانی کپنهاگ ۱۸۶

فصل سوم: اسناد منطقه ای حقوق بشر

- مبحث اول- کنوانسیون اروپایی حمایت از حقوق بشر و آزادی‌های اساسی ۱۸۸
- مبحث دوم- کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر ۱۹۲
- مبحث سوم- منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم ۱۹۳
- مبحث چهارم- اسناد اسلامی حقوق بشر ۱۹۵
- الف- شناسایی اقلیت‌ها در اسناد اسلامی حقوق بشر ۱۹۵
- ب- حقوق سیاسی اقلیت‌ها در اسناد اسلامی حقوق بشر ۱۹۶

فصل چهارم: اسناد موضوعی در زمینه حقوق اقلیت‌ها

- مبحث اول- کنوانسیون شماره ۱۰۷ و ۱۶۹ سازمان بین‌المللی کار برای حمایت از جمعیت‌های بومی، قبیله‌ای یا شبه قبیله‌ای ۲۰۰
- الف) معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون ۲۰۰
- ب- کنوانسیون شماره ۱۰۷ و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها ۲۰۰

۲۰۱	مبحث دوم- مقاله نامه شماره ۱۱۱ مربوط به تبعیض در امور مربوط به استخدام و اشتغال.....
۲۰۲	مبحث سوم- اعلامیه رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی.....
۲۰۲	الف- - معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون.....
۲۰۲	ب- اعلامیه رفع کلیه اشکال تبعیض نژادی و حق مشارکت سیاسی.....
۲۰۳	مبحث چهارم- کنوانسیون رفع تبعیض نژادی.....
۲۰۳	الف) معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون
۲۰۴	ب) کنوانسیون رفع تبعیض نژادی و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها.....
۲۰۸	ج - کمیته رفع تبعیض نژادی و وظایف آن.....
۲۰۹	د- حق شرط.....
۲۱۰	مبحث پنجم- کنوانسیون بین‌المللی منع و مجازات جرم نژادپرستی
۲۱۰	الف) معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب کنوانسیون.....
۲۱۰	ب) کنوانسیون بین‌المللی منع و مجازات نژادپرستی و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها.....
۲۱۱	ج) مکانیزم نظارتی کنوانسیون
۲۱۲	مبحث ششم- اعلامیه امحای تمامی اشکال نابردباری و تبعیض مذهبی
۲۱۳	مبحث هفتم- اعلامیه حقوق اشخاص متعلق به اقلیت‌های ملی یا قومی، دینی یا زبانی
۲۱۳	الف- معرفی اجمالی و تاریخچه تصویب اعلامیه
۲۱۴	ب- اعلامیه و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها.....

فصل پنجم: حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در جمهوری اسلامی ایران

۲۱۹	مقدمه
۲۲۰	مبحث اول- شناسایی اقلیت‌ها در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۱	الف- اقلیت‌های مذهبی شناخته شده در جمهوری اسلامی ایران
۲۲۲	ب- قانون اساسی و شناسایی اقلیت‌های قومی، نژادی و زبانی در ج.ا. ایران
۲۲۳	ج- سایر غیرمسلمانان (غیر اهل کتاب) در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران
۲۲۴	مبحث دوم- حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.....
۲۲۶	نتیجه‌گیری

بخش چهارم: نتیجه‌گیری و ضمائم

۲۲۹	نتیجه‌گیری نهایی
۲۳۷	ضمائم
۲۴۵	فهرست منابع

مقدمه

الف- طرح و بیان مسئله

امروزه مسئله حقوق بشر، یک مسئله عام و فراگیر شده است و کمتر روزی را می‌توان یافت که در رسانه‌های جمعی، مطبوعات و حتی گفتگوهای روزمره حرفی از حقوق بشر در میان نباشد. رهبران کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و رسانه‌های جمعی مدام صحبت از حقوق بشر و نقض آن دارند. حقوق بشر آن حقوقی است که هر انسانی از آن جهت که انسان است و نه به دلیل ویژگی یا موقعیتی خاص از آن برخوردار است. بدین ترتیب حقوق بشر برای حفظ و حمایت از ارزش‌های و قدرت بالفعل شدن انسان به مثابه یک فاعل اخلاقی در میان است لذا مفهوم حقوق بشر بر اساس «کرامت» و «فاعلیت» انسانی بنا نهاده شده است و هدف آن نیز چیزی جز این مهم نیست. به نظر می‌رسد که این حقوق عرصه‌های گوناگونی و شاید بتوان گفت که تمامی زندگی انسانی را در برمی‌گیرند امروزه حقوق و آزادی‌های اساسی همچون حق زندگی، حق آزادی فکر و بیان، برابری در پیشگاه قانون و ... در زمره حقوق بشر به شمار می‌روند. حق مشارکت سیاسی نیز که موضوع این پژوهش است در زمره بنیادی‌ترین و مهم‌ترین این حقوق بشری می‌باشد. اسناد بین‌المللی حقوق بشری زیادی جنبه‌های گوناگون این حق را شامل: حق مشارکت در حکومت و اداره عمومی، حق داشتن حکومت دموکراتیک، حق رأی دادن، انتخاب کردن و انتخاب شدن، حق دسترسی مساوی به خدمات عمومی و ... را مورد حمایت قرار داده‌اند. لذا حق مشارکت سیاسی در زمره فهرست‌های اصلی و اولیه حقوق بشر قرار می‌گیرد و اسناد حقوق بشری نیز از آن حمایت می‌کنند. بر این اساس حق مشارکت سیاسی متعلق به همه آحاد یک جامعه است و همه افراد در زمینه حقوق مشارکت سیاسی و تعیین سرنوشت خود محقق هستند و بر دولت‌ها و نظام‌های حاکمه است که این حقوق را به رسمیت بشناسند و در راستای تحقق آن برای همه شهروندان بدون هر گونه تبعیضی تلاش نمایند و از آن جایی که دولت‌ها، فهرست‌های حقوق بشری مطرح شده در اسناد حقوق بشری را پذیرفته‌اند، لذا دیگر نمی‌توانند به بهانه مصلحت، ارزش‌ها و سنن ملی و مذهبی خاص خود، از پذیرش این حق سرباز زنند. نکته قابل توجه اینکه اگرچه حق مشارکت سیاسی شامل تمامی افراد بشر می‌شود و هر موجود انسانی فارغ از جنس، رنگ، نژاد و ... می‌تواند در زمینه مشارکت سیاسی و تعیین سرنوشت کشور و جامعه خود، ذی‌حق باشد و هیچ انسان یا گروه انسانی را تحت هیچ عنوان و شرایطی نمی‌توان از این حق محروم کرد، اما در عمل ما شاهدیم که عده زیادی از افراد انسانی به انحاء گوناگون و با بهانه‌ها و عناوین مختلف از این حق مشروع و انسانی خود محروم شده‌اند. از جمله مهم‌ترین این گروه‌ها و افراد انسانی که در عرصه عمل چندان از حقوق سیاسی خود، علی‌الخصوص «حق انتخاب شدن» برخوردار نیستند، زنان و گروه‌های

اقلیت می‌باشد. زنان در کشورها و نظام‌های گوناگون، بخصوص کشورهای در حال توسعه به واسطه ساخت‌های فرهنگی، اجتماعی و حتی قانونی کمتر توانسته‌اند به مناصب عمومی و سیاسی مملکت خود نائل شوند و از طرف دیگر گروه‌های اقلیت نیز به واسطه وضعیت خاص خود غالباً از این حقوق محروم بوده‌اند، اسناد حقوق بشری به عنوان متون اصلی و قانونی که کشورها معمولاً به آن پیوسته‌اند جوانب گوناگون حقوق انسانی، علی‌الخصوص حق مشارکت سیاسی افراد را بدون هیچ‌گونه تبعیض مورد بررسی قرار داده‌اند فی‌الواقع هدف اساسی و کانون اصلی این پژوهش نیز بر همین اساس، بررسی شیوه نگاه و نگرش اسناد بین‌المللی حقوق بشر به حق مشارکت سیاسی گروه‌های اقلیت و زنان در سطح نخبه، یعنی انتخاب شدن و بدست آوردن مناصب سیاسی و عمومی در سطوح اجرایی، پارلمانی و قضایی کشور متبوع خود می‌باشد. لذا در این پژوهش درصددیم تا به این سؤال پاسخ دهیم که:

ب- سوالات پژوهش

سؤال اصلی: با توجه به اینکه حق مشارکت سیاسی (با تأکید بر احراز و انتخاب مناصب سیاسی) در زمره مهمترین حقوق اساسی بشر به شمار می‌آید و از آن جایی که دولت‌ها همواره به آن به عنوان حقی که در حوزه صلاحیت داخلی آنها قرار دارد، تأکید دارند، آیا اسناد بین‌المللی حقوق بشر، به عنوان اسنادی عام و جهانشمول توانسته است حمایت‌های مؤثری از این حق به عمل آورد؟

سوالات فرعی:

۱- حق مشارکت سیاسی چیست؟

۲- مشارکت سیاسی زنان در ایران در سطوح نخبه چگونه است؟

۳- چه گروه‌هایی را می‌توان اقلیت دانست و آیا اقلیت‌ها هم حق مشارکت سیاسی و انتخاب شدن دارند؟

۴- نگاه اسناد جهانی به مشارکت سیاسی زنان و گروه‌های اقلیت چگونه است؟

۵- وضعیت مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در ایران به چه صورت می‌باشد؟

ج- فرضیه تحقیق: فرضیه اصلی ما در پاسخ به سوال اصلی پژوهش بدین گونه است که: اسناد بین‌المللی

حقوق بشر، به عنوان معاهداتی که دارای جنبه عام و جهانشمول هستند و تمامی ابناء بشر را در برمی‌گیرد، حمایت‌های لازم را در زمینه حق مشارکت سیاسی (با تأکید بر احراز و انتخاب مناصب سیاسی) زنان و گروه‌های اقلیت‌ها به عمل آورده است.

د- هدف و ضرورت پژوهش: هدف این پژوهش بررسی و تبیین استانداردهای بین‌المللی حق

مشارکت سیاسی (با تأکید بر انتخاب شدن) و تنظیم قواعد حاکم بر اجرای آن و شفاف‌سازی عرصه‌های مورد استیفا، جهت تحقق و دسترسی همه افراد بشر، علی‌الخصوص زنان و گروه‌های اقلیت که از قضا بیشتر محروم و مغفول واقع شده‌اند، می‌باشد. در این راستا، حتی‌الامکان تلاش خواهد شد تا در چارچوب موازین بین‌المللی (استاد حقوق بشر) استانداردها و اصول حاکم بر این حق مکشوف گردیده و ساز و کار اجرایی آن نیز مورد بررسی قرار گیرد.

همچنین افزایش تقاضا و فشار برای مشارکت سیاسی و نظام‌های دموکراتیک، از طرف همه افراد و اقشار جامعه بخصوص زنان و گروه‌های اقلیت که بیشتر در حاشیه قرار گرفته‌اند، از طرفی، و وضعیت کشورهای در حال توسعه و به ویژه کشور عزیزمان ایران که به طور مداوم در مظان اتهام نقض چنین حقی از طرف سازمان‌های بین‌المللی (بخصوص کمیسیون حقوق بشر و گزارشگر ویژه) قرار می‌گیرد، از طرف دیگر ضرورت کشف و شناسایی دامنه، حدود و ثغور حقیقی اعمال حق مزبور، صاحبان اصلی و طریقه اعمال آن را به عنوان موضوعی حقوقی و نه صرفاً سیاسی، دو چندان می‌کند. مضافاً اینکه بررسی، کشف و تحلیل زوایای مختلف حق مشارکت سیاسی در یک چارچوب حقوقی، باعث می‌شود که هم از زیاده‌خواهی، طرح شعارها و ادعاهای فراملی پیرامون حق مشارکت سیاسی و تعیین سرنوشت، مخصوصاً توسط گروه‌های اقلیت که یکپارچگی سرزمینی کشور را ممکن است تهدید کند، جلوگیری شود و هم دولت بتواند زمینه‌های اعمال این حق را برای صاحبان اصلی آن تحقق بخشد. ناگفته نماند که نگارنده تاکنون به هیچ اثری که مستقیماً به پاسخگویی سؤال اصلی تحقیق پردازد برنخورده است و می‌توان ادعا کرد که پیرامون فرضیه اصلی پژوهش، تحقیق مستقلی تاکنون صورت نگرفته است، که این امر نیز بر ضرورت و لزوم پژوهش می‌افزاید.

ه- ادبیات موضوع: دیر زمانی نیست که از طرح مباحث و مسائل حقوق بشر در جامعه ما می‌گذرد.

پرداختن به حقوق زنان و اقلیت‌ها به عنوان گروه‌هایی که غالباً مغفول و مهجور واقع شده‌اند، قدمتی از این هم کوتاه‌تر دارد. تأخیر و محدودیت در تشکیل و تصویب کرسی حقوق بشر در محافل آکادمیک و دانشگاهی ایران خود دلیلی روشن بر این مدعا است. اما امروزه فرآیند جهانی شدن سوار بر امواج پر سرعت اطلاعات و ارتباطات به نحو چشمگیری گوشه و کنار دنیا را در می‌نوردد و این امر آینده روشن را پیش‌روی رشد و گسترش جهانشمولی حقوق بشر قرار می‌دهد. مضافاً اینکه مسئله مردم‌سالاری و مشارکت سیاسی بالاخص در میان گروه‌های حاشیه‌ای مثل زنان و اقلیت‌ها به عنوان تابعی از حقوق ذاتی انسان‌ها و حقوق بشر، نیز علی‌رغم فراز و

نشیب‌هایی که با آن دست به گریبان بوده است، امروزه به مسئله اساسی و کانونی جوامع انسانی تبدیل شده است. به نحوی که امواج دموکراسی و تقاضا برای نظام‌های مشارکتی یک تقاضا جهانشمول و فراگیر شده است. از طرفی سابقه فکری و فرهنگی ملت ما و پیشینه تاریخی و باستانی ما، آمیخته با تمدن غنی اسلامی بستری مناسب را برای طرح، ترویج و گسترش نظری و عملی این مباحث فراروی ما قرار داده است و شاید بر همین اساس است که در همین مدت کوتاهی که از طرح مسائل حقوق بشری در جامعه ما می‌گذرد، ادبیات و متون به نسب غنی تولید شده و آینده‌ای روشن‌تر را نوید می‌دهد. نویسندگانی همچون دکتر نسرین مصفا، شیرین عبادی، مهرانگیز کار، زهرا شجاعی، حسین مهرپور و ... مقالات و کتب عدیده‌ای را در این زمینه نگاشته‌اند. از جمله این آثار می‌توان به کتاب «مشارکت سیاسی زنان در ایران» نوشته دکتر نسرین مصفا اشاره کرد. در این کتاب نویسنده، در ابتدا با طرح مباحث نظری پیرامون مشارکت سیاسی، با رهیافتی میدانی به بررسی مشارکت سیاسی زنان، موانع و چالش‌های آن در ایران پرداخته است. باید گفت که در این کتاب به واسطه زوایه دید مؤلف، مباحث حقوقی و اسناد حقوق بشری که موضوع اصلی این پژوهش حاضر است، کمتر مورد توجه قرار گرفته و بیشتر به مباحث سیاسی و جامعه‌شناسی مشارکت توجه شده است. مقالات و کتب دکتر مهرانگیز کار نیز در زمینه حقوق زنان، قابل توجه است. کتاب «حقوق زنان ایران»، اثری قابل توجه در زمینه حقوق سیاسی زنان در ایران می‌باشد. نویسنده در این کتاب کوشیده است تا با بررسی قوانین اساسی ایران از مشروطه به بعد، به موانع قانونی مشارکت سیاسی زنان پردازد. تألیفات دکتر شیرین عبادی، برنده جایزه صلح نوبل، نیز در زمینه حقوق زنان قابل توجه است که از آن جمله می‌توان به کتاب «تاریخچه و اسناد حقوق بشر در ایران» اشاره کرد که به بررسی حقوق بشر و وضعیت ایران می‌پردازد. بی‌هیچ تردیدی دکتر حسین مهرپور نیز آثار ارزنده‌ای در زمینه حقوق بشر نگاشته‌اند. کتاب «حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران» و کتاب «مباحثی از حقوق زن؛ از منظر حقوق داخلی مبانی فقهی و موازین بین‌المللی»، از جمله این آثار می‌باشد. نویسنده در کتاب اخیر با محور قرار دادن حقوق زنان، حق مشارکت سیاسی زنان را نیز به طور مختصر و عام و ذیل دیگر حقوق مورد بررسی قرار داده است. توجه به آثار، تألیفات و نقطه نظرات این نویسنده، از این جهت که ایشان سال‌ها مناصب اجرایی عدیده‌ای، همچون حقوق‌دان شورای نگهبان، عضو گروه کاری ایران در کمیسیون حقوق بشر و پاسخگویی به خواسته‌های کمیسیون در زمینه نقض حقوق بشر، علی‌الخصوص حقوق سیاسی زنان در ایران، مشاور حقوقی رئیس‌جمهور در دوره آقای خاتمی، استاد حقوق بشر و ... بوده است و همچنین بر مبانی فقهی و اسلامی حقوق ایران نیز اشراف دارد، از اهمیت خاصی برخوردار است. در زمینه حقوق اقلیت‌ها نیز آثار و تألیفات قابل توجهی

وجود دارد. کتاب «حقوق بین الملل و حقوق اقلیت‌ها» نوشته پرفسور پاتریک ترنبری و ترجمه آزیتا شمشادی و علی اکبر آقایی در زمره این آثار است. این کتاب اگرچه به نکات مفیدی در زمینه حقوق اقلیت‌ها می‌پردازد، اما چندان به بحث مشارکت سیاسی اقلیت‌ها نپرداخته است و مضافاً اینکه برخلاف ادعای مترجمان در مقدمه کتاب، که مدعی هستند حقوق اقلیت‌ها در ایران را نیز در یک رویکرد مقایسه‌ای و تطبیقی مورد بررسی قرار خواهند داد، چنین ادعایی واقع نمی‌شود.

کتاب «حقوق اقلیت‌ها بر اساس قانون قرارداد دمه» نوشته آیت‌الله عباسعلی عمید زنجانی نیز از دیگر آثار ارزنده در زمینه حقوق اقلیت‌ها می‌باشد. نویسنده از این جهت که اشراف نسبتاً کاملی به جنبه‌های فقهی و دینی حقوق اقلیت‌ها در اسلام دارد، نظرات مفیدی را در این کتاب طرح می‌کند که با توجه به ساخت‌های اجتماعی و قانونی کشور ما که غالباً مبتنی بر شرع اسلام است، می‌تواند مفید باشد. اما نقطه ضعف اساسی کتاب عدم توجه به حقوق اقلیت‌ها در حقوق بین الملل و اسناد حقوق بشری است که البته به واسطه موضوع و عنوان کتاب این ضعف قابل قبول و پذیرفتنی است. از این جهت در این پژوهش ما درصدد ارائه یک وضعیت تطبیقی بین اسناد حقوق بشری اسلامی، اسناد حقوق بشری غیراسلامی و قانون اساسی ایران پیرامون اقلیت‌ها هستیم.

همچنین در زمینه حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها و زنان مقالات عدیده‌ای در نشریات مختلف به چاپ رسیده است که از مهمترین این نشریات می‌توان به: فصلنامه تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق دانشگاه بهشتی، فصلنامه حقوق و سیاست دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه علامه، فصلنامه علوم سیاسی دانشکده حقوق دانشگاه تهران، مجله حقوقی مرکز امور حقوق بین الملل معاونت حقوقی و امور مجلس ریاست جمهوری و دفتر حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، ماهنامه حقوق زنان، نشریه پیام زن، نشریه ریحانه، نشریه فرهنگ مشارکت و ... اشاره کرد. از اهم این مقالات می‌توان به مقاله «بررسی تطبیقی حقوق اساسی زن» نوشته محمد هاشمی در فصلنامه تحقیقات حقوقی، «بررسی و ارزیابی کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، نوشته محمود جلالی در فصلنامه علوم سیاسی، «کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان و شروط کلی وارد بر آن» نوشته مصطفی فضائی در مجله حقوقی، «زنان و مشارکت سیاسی» نوشته مریم السادات زهرایی در ماهنامه حقوق زنان، حمایت از حقوق اقلیت‌ها در حقوق بین الملل نوشته نادر ذوالعین در فصلنامه تحقیقات حقوقی، «حمایت از اقلیت‌ها در اسناد جهانی حقوق بشر»، نوشته سید قاسم زمانی در نشریه حقوق و سیاست و ... اشاره کرد.

بی‌هیچ تردیدی، باید اذعان کرد که هر کدام از این مقالات مباحث مهمی را پیرامون حقوق سیاسی اقلیت‌ها و زنان مطرح کردند، اما به واسطه عدم جامعیت و محدودیت مقالات، هر کدام از این مقالات تنها گوشه‌ای از

مسئله اساسی حق مشارکت سیاسی را مورد توجه قرار داده است. در این پژوهش با در نظر گرفتن این آثار، کتب و مقالات در حد بضاعت سعی شده است که موضوع مشارکت سیاسی (با تأکید بر حق انتخاب شدن) به طور عام و گسترده‌تری مورد بررسی قرار گیرد و با در نظر گرفتن نگرش اسناد حقوق بشری به این مسئله و وضعیت ایران سعی شده است تا یک بررسی نسبتاً تطبیقی به عمل آید.

و- روش و ابزار پژوهش

در این پژوهش سعی شده است تا با استفاده از یک روش توصیفی - تحلیلی و با ابزار کتابخانه‌ای و حتی‌المقدور مراجعه مستقیم به اسناد و مراجع دست اول، به توصیف و بیان داده‌ها و اسناد معطوف به موضوع پرداخته شود و سپس با تحلیل و مقایسه داده و اسناد، نتیجه مطلوب و قابل قبول عرضه گردد. ناگفته نماند که در انتخاب اسناد حقوق بشری تلاش بر این بوده تا اسناد بر اساس درجه اهمیت و ارتباط با موضوع رساله گزینش شود و از بررسی، توصیف و تحلیل اسناد حقوق بشری که ارتباط کمتری با موضوع بحث دارند، به لحاظ مجال محدود تحقیق و پرهیز از اطناب ممل که ممکن است از حوصله مخاطب خارج گردد، خودداری شده است.

ز- سازماندهی مطالب

این رساله مبتنی بر یک مقدمه و چهار بخش می‌باشد. بخش اول که به بررسی کلیات، مفاهیم و مبانی نظری اختصاص دارد، شامل دو فصل می‌باشد. در فصل اول با عنوان حقوق بشر، سعی خواهد شد تا مفهوم حقوق بشر، تاریخچه و نسل‌های حقوق بشری مورد بررسی قرار گیرد. در فصل دوم همین بخش تحت عنوان مشارکت سیاسی، به بررسی تاریخچه، مفهوم، تعریف و انواع مشارکت سیاسی پرداخته می‌شود و نهایتاً مشارکت سیاسی به عنوان یکی از مهمترین موضوعات حقوق بشری در نظر گرفته می‌شود.

بخش دوم با عنوان حق مشارکت سیاسی زنان در اسناد حقوق بشری که به مثابه بدنه اصلی تحقیق و در راستای بررسی فرضیه پژوهش می‌باشد، به بررسی حق مشارکت سیاسی زنان در اسناد بین‌المللی حقوق بشر می‌پردازد. محتوای این بخش شامل چهار فصل کلی تحت عنوانین: فصل اول: اسناد جهانی حقوق بشر و حق مشارکت سیاسی زنان، فصل دوم: اسناد منطقه‌ای حقوق بشر و حق مشارکت زنان، فصل سوم: اسناد موضوعی حقوق بشر و حق مشارکت سیاسی زنان و نهایتاً فصل چهارم با بررسی وضعیت مشارکت سیاسی زنان در ایران، پایان می‌پذیرد. در فصل اول بخش دوم سعی شده است تا حق مشارکت سیاسی زنان در سطوح نخبه (انتخاب شدن) در اسناد جهانی حقوق بشر همچون منشور ملل متحد، اعلامیه حقوق بشر، میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و

سیاسی، میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی و اجتماعی و ... بررسی شود. در فصل دوم به تحلیل مفاد اسناد منطقه‌ای حقوق بشر شامل: کنوانسیون اروپایی، کنوانسیون آمریکایی، و کنوانسیون آفریقایی و اسناد اسلامی حقوق بشر در ارتباط با حق مشارکت سیاسی زنان در سطح نخبه پرداخته می‌شود. در فصل سوم حق مشارکت سیاسی زنان در اسناد موضوعی همچون کنوانسیون حقوق سیاسی زنان، کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، اعلامیه حذف خشونت علیه زنان، سند کنفرانس نایروبی، قاهره و ...، که منحصرأً به حقوق زنان پرداخته‌اند، بررسی می‌شود و نهایتاً در فصل پایانی با یک رویکرد تطبیقی و مقایسه‌ای، وضعیت حق انتخاب شدن زنان در قانون اساسی و جامعه ایران پرداخته شده است.

بخش سوم تحت عنوان «اسناد بین‌المللی حقوق بشر و حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها، نیز شامل پنج فصل می‌باشد. در فصل اول ذیل عنوان شناسایی اقلیت‌ها در حقوق بشر بین‌الملل، با تأکید بر ویژگی خاص اقلیت‌ها و نقاط اختلاف آنها با سایر گروه‌ها، تاریخچه حقوق اقلیت‌ها نیز بررسی شده است. در فصل دوم نیز به مانند فصل یک، بخش اول، به موضوع حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در سطوح نخبه در اسناد جهانی پرداخته شده است. در فصل سوم نیز وضعیت حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در اسناد منطقه بررسی شده است. در فصل چهارم حق مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در اسناد موضوعی حقوق بشر که منحصرأً به حقوق اقلیت‌ها پرداخته‌اند، منجمله اعلامیه و کنوانسیون رفع تبعیض نژادی، کنوانسیون بین‌المللی منع و مجازات جرم نژادپرستی، اعلامیه امحای تمامی اشکال ناپردباری و تبعیض مذهبی و ...، بررسی شده است و در فصل پنجم به عنوان حسن ختام این بخش به بررسی وضعیت مشارکت سیاسی اقلیت‌ها در سطوح نخبه در قانون اساسی ایران پرداخته شده است. بخش چهارم نیز شامل سه قسمت نتیجه‌گیری نهایی، ضمایم و فهرست مطالب می‌شود.

بخش اول

کلیات، مفاهیم و مبانی نظری

فصل اول - حقوق بشر

فصل دوم - مشارکت سیاسی